

ԲԱՅԱՐՉԱԿ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

XLVI

գիտութիւնն ու թիւ-
րիմացութիւնը բոլոր
արատների մայրն է:
Եւ այսօր հայը խորա-
սուզւած թիւրիմացու-
թիւնների անգունդնե-
րում, հոգին մեռցրած,

կմախք ու դիակ կտրած, իբրև մա-
նրկէն, անգիտակցաբար գործիք է
ծառայում նրանց, որոնք ճակատա-
գրի նորանոր հարւածների շնորհիւ
ստանձնել են հայութեան առաջն-
թացման դեկը:

Նիւթապաշտական վարդապետու-
թիւնը յետ է մղել դադարաւարական
եթերային ձգտումները, և մենք
դռնւում ենք այն դարաշրջանում,
ինչ հրէաները աւետիպ երկիրը վե-
րադառնալիս...

Մովսէս չը կարողանալով նիւթա-
պաշտ հրէաներին Մինայի վրայ հրով
ու կայծակով դրոշմւած աստուածա-
յին պատգամները աւանդել, ոս-
կեայ հորթը ստեղծեց...

Թիւրիմացութեան մէջ փարիսե-
ցիների, սադուկեցիների կուսակ-
ցութիւնները ստւարանում էին, իսկ
հրէան էլ փարաւոնների լծից թէև
ազատ, սակայն ընկած էր այժմս
աւելի հզօր կայսրների ճիրանների:
Հռոմը տիրել էր ոչ միայն հրէանե-
րին, այլև Հրէաստանը:

Բայց ահա ծնւեց մարդկութեան
Փրկիչ հեղ Գաղափարը անփառու-
նակ մատուցում. աստուածացու Նա
Իր ճշմարտութեամբ, լուսամտու-
թեամբ և մարդասիրութեամբ ու
կազմեց լուսաճաճանչ կոթող Իր հա-
մար աւելի անմահ, քան մինչև այսօր
եղած մի որևէ ուրիշ աստուած:

Հայը, որ դարերով պահպանել է
այդ Գաղափարը, այժմս հոգևորք,
իր փրկութիւնը ոսկէ հորթերի մէջ
է որոնում:

Եւ իրաւունք ունի նոյնիսկ մի
Մանթաշեան շալրտել այսօր իրան
քծնող նիւթապաշտ հային մի ոսկը,
անշուշտ յիշելով, եթէ չեմ սխալ-
ւում, Փրանսիացի փիլիսոփայի խօս-
քերը՝ հայը հաւատարիմ է իր տի-
րոջը ինչպէս շունը, սակայն եւ նրա
պէս քծնող է...

Եւ քծնեց հայը ոսկրը վերցնե-
լիս, տիրոջը հայ ազգի մեծ բարե-
րար անւանելով... Ամօթ:

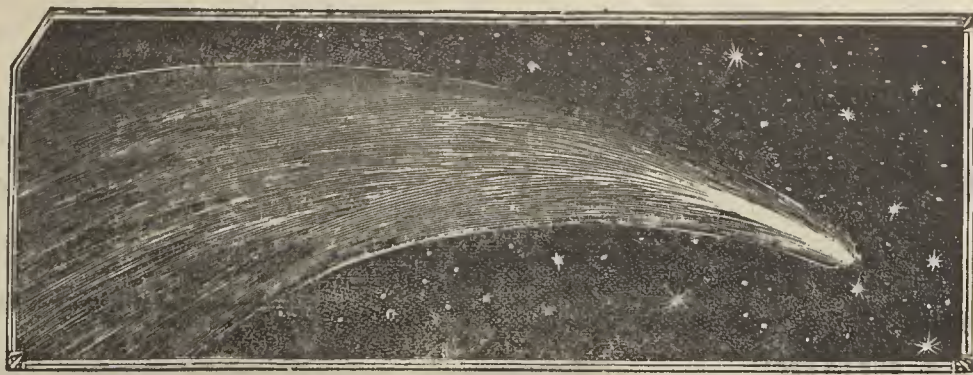
Տ. Նա

Մանուկ Յիսուսը մատրում.

Այն ինչ ազնիւ ողորմելին՝
Հնչուն տալիղ եթերի
Եւ մեղեղի մեղմ, սիրուն
Մեր տոչորտող սրտերի:

Ձարթարար նրա ձայնից
Հոգի եւ շունչ ենք առնում,
Սթափւելով խոր նիրհից,
Աշխարհից վեր ենք պանում:
Ն. Վ.

Գ ի ս ա ռ ո թ ա ս տ Դ

ԲԵՐԴԵՅԻՄԻ ԱՍՏԻԸ

Հետևիր աստղին դու Բեթղեհեմի:
Պայծառ, ասպարով այն աստղնորդին:
Նա քեզ կը տանէ դէպի լոյս Փրկիչ,
Նա վեր նստատակ կը տայ քո կեանքին:

Կեանքի ղեկավար կարապետն է այն,
Որ մեզ ուղղում է դէպի սուրբ իղէալ,
Միակ անմոլոր նանսապարհն է այն
Դէպի երջանիկ կեանք ազատ օրհնեալ:

Ո՛հ, հրաշալի աստղ երկնակամարի,
Ցոյք աւետաւոր հանութ մարդկութեան,
Կանգ մոռ սրբազան մուրի վրայ,
Որ մեզ ըսցեցաւ դուռն անմահութեան:

Ազնիւ մանուկներ, եղէք ակնդէտ
Միշտ դէպի աստղն սուրբ Բեթղեհեմի,
Թող որ նա լինի լուսաւոր փարոս,
Հաստատ որոշող ուղին ձեր կեանքի:

Ն. Վ. Տ. Ա.

Դառնի է աշխարհը

(Նոր արար. գրքից)

И крику орош, и плачу ликования
В еянем пражоуином торжественных ошей—
А рядом—жизни стон мятежного страдания.

Над сои.

I

Հին Տարին մօտեցել էր իր վախճանին: Նրա
դէմքը կնճռոտել, մազերը սպիտակել և մէջքը կորա-
ցել էր: Նա շատ ու շատ բաներ էր տեսել իր կեան-
քում և այժմ գնում էր այդ ամենի մասին հաշիւներ-
կայացնելու նրան, Որից ինքն ուղարկւած էր... Նա
կամացուկ բարձրանում էր դէպի վեր և մերթ ընդ
մերթ իր հայեացքն ուղղում ներքե, տեսնում մարդ-
կանց իրարանցումը, նրանց պատրաստութիւնները
Նոր Տարու համար և դառնապէս ժպտում: Վերջապէս
լուսոյ առաջին ճաճանչները պատուեցին միութեան
քողը, և արեւելքից երեւաց մի դեռահաս մանկիկ:

Դա Նոր Տարին էր, որ շտապում էր մարդկանց
նորանոր պարզեւոր շնորհելու: Տեսաւ ծերուկ տարին
այդ կենսունակ մանկանը և կանգնեցրեց նրան:

—Ո՛ւր ես շտապում, անմեղ մանկիկ,—հարցրեց նա:

—Գնում եմ Նախախնամութեան կամքը կատա-
րելու, մարդկանց գործերին վկայ լինելու:

—Բայց ինչու ես այդպէս ուրախ ու զւարթ:

—Միթէ կարող եմ չուրախանալ,—պատասխանեց
Նոր Տարին,—երբ հէնց առաջինքայլափոխում տեսնում
եմ անթիւ, անհամար բարիքներով լի բնութիւնը, երբ
տեսնում եմ, թէ ինչպէս մարդկային հզօր կամքը և
խելքը հպատակ են դարձրել թէ անեղ ծովը, թէ վիթ-
խարի լեռներ, թէ կենսունակ անտառներ և թէ կա-
տաղի կենդանիներ... Եւ միթէ կարող եմ չուրախա-
նալ, երբ հաւատացած եմ, որ այդ բոլորի փոխարէն
մարդիկ սիրելու են միմեանց, կատարելու են իրանց
Արարչի կամքը և հետեւապէս իմ յուշատետրը լցւելու
է միմիայն բարի գործերի արձանագրութեամբ...

Այդ խօսքերից յետոյ Հին Տարին ժպտաց, սրտի
խորքից մի դառն հառաչանք արձակեց և ասաց.

—Այն, մի ժամանակ ես էլ քեզ նման լի հաւա-
տով, լի վառվռուն յոյսերով մտայ այս աշխարհ... Սա-
կայն անողոր իրականութիւնը ջնջեց իմ հաւատը,
ջախջախեց իմ յոյսերը... Եւ ես իմ սպասած բարի
գործերի փոխարէն տեսայ միմիայն անթիւ չարիքներ:
Տեսայ սարեր ու ձորեր անմեղ զոհերի արիւնով ներկ-
ւած. տեսայ քրիստոնէական տաճարներ ու սրբութիւն-
ներ ոտնակոխ արած և նրանց պաշտօնականներին կա-
խողան բարձրացրած...

Ծառ ու շատ անգամ լսեցի ճառեր մարդասիրու-
թեան և անկեղծեան մասին և սրտատրոփ սպասեցի
նրանց հետեւանքին... բայց աւանդ, խօսքը մինչև վերջն
էլ խօսք մնաց...

Տեսայ հարուստ մեծատունը փարթամ կեանք վա-
րելիս և զեղխութեան համար հարիւրներ ու հազարներ
շարտելիս, իսկ իր սովալլուկ եղբորից մի կտոր չոր
հացը, մի կոպէկն անգամ խնայելիս: Տեսայ նաև ար-
դար և ճշմարտասէր մարդկանց, բայց զրանք էլ սա-
կալաւթիւ էին և մեծ մասամբ հալածւած ու ճնշւած:
Վերջապէս տեսայ ճշմարտութեան փոխարէն անարդա-
րութիւն, մարդասիրութեան փոխարէն չար նախանձ և
ստեղծութիւն...

—Բաւական է վերջապէս,—բացականչեց Նոր Տա-
րին զայրացած,—ես քո պատմածներին չեմ հաւատում,
մարդկանցից այդպիսի բաներ չեմ սպասում...

Այդ ժամանակ Հին Տարին խորը հառաչեց և նրա
աչքերից արտասուք թափւեց... Փչեց ցրտաշունչ քա-
մին և այդ արտասուքը ձիւնախառն անձրևի ձևով շող
ուեց երկրի վրայ:

Տ ի ց ի ա ն Ս. Ը ն տ ա ն ի ք ը

Հեռացաւ Հին Տարին, բայց դեռ թափուում էր նրա արտասուքը, դեռ լսում էր նրա վերջին մրմունջը՝ «դա՛նն է, դա՛նն է մեր աշխարհը...»

II

Օրը լուսացաւ... Սակայն արեգակը իր գողտրիկ դէմքը դեռ ծածկած էր պահում ամպերի տակին... Երկնքից թափուում էին ձեռն մանրիկ փաթիլներ, իսկ հիւսիսից փչում էր ցրտաշունչ քամին։ Այդ ժամանակ - Բ. քաղաքում մի արտասուվոր կենդանութիւն, մի արտասուվոր ուրախութիւն էր նկատուում... Մի տեղ բախտուոր ծնողներն էին հրճւում իրանց վաճառների հետ տօնածառի շուրջը բոլորած... Մի ուրիշ տեղ պառաւ նստել օրհնում էր իր թոռնիկներին... Մի տեղ չարածձի մանուկները իրանց մայրիկից կազանդէք էին ստանում, անսահման ուրախութիւնից ծիծաղում, հրճւում. մի ուրիշ տեղ էլ երիտասարդն էր իր սիրուհուն հաւատարմութեան երդումներ տալիս... Եւ այդպիսով ըստ երկոյթին ամեն տեղ տիրում էր բերկրանք, կատարեալ երջանկութիւն։ Ամենքի բերնից արտասանուում էին՝ «Շնորհաւոր Նոր Տարի, շնորհաւոր կաղանդ...» Ամեն տեղ լսում էին ջերմալին համբոյրներ, անվերջ բարեմաղթութիւններ...

Այդ ամենը նկատուում էր մանկիկ Նոր Տարին և ինքն իրան ուրախանում, մտքումը ծաղրում էր նա-

էր իր տունը, և վաթանը և օտար երկիր էր ընկել, որպէսզի գաղանասիրտ մահմեդականները սրից ազատւի, նրա անպատուութիւնից խոյս տայ։ Նա սրդէն թշնամու սրին զոհ էր տւել իր ամուսինը, ճանաչւարհին թաղել էր իր գեղանի դստերը և այժմ կորուսել գրկած առիւծի նման դեգերում էր դէս ու դէն՝ գէթ մի կտոր չոր հաց գտնելու համար։

Աշոտ Եպիսկոպոս Նորին Աեհափառութիւն Դարեգին արքեպիսկ. Գրիգ. վրդ. Տաճկահայկոգ. Դարաբաղի թեմ. առաջն. Տ.Տ. Մարտիոս Բ. Կարող. Վրաստ. թեմ. առաջն. Կիզմից Վեհին ուղեկցող. Մինաս Զերադ Եփրեմ վարդապետ Զաքարիա վարդապետ փոխ. Ատենապետ Կ.Պօլսի ազգ. Ժողովի Վրաստ. թեմի առաջ. փոխան. վանահայր Սանահին վանքի

—Մարէ, պուտամ կաթ,—մրմնջում էր երեխան։
—Փշուր մը խաց ի սէր Աստծոյ,—մերթ ընդ մերթ լսում էր մօր աղերսանքը։
Ահա նա կանգ առաւ մի մեծ տան ստաճ։ Փերե բարձրացաւ սանդուղքներից. Սակայն չուրդ փակ էր... Մեխածի նման կանգնած մնաց կիներ... դուռը բաց-

խորդի պառաւական ցնորքները։ Սակայն կարճատեւ... դաւ. նրա ուրախութիւնը, չքացաւ նրա ոգևորութիւնը։
Այդ րնդհանուր բերկրանքի ժամանակ նա տեսաւ մի մատաղահաս կին, որ ծծկեր երեխան գրկած՝ թափառում էր փողոցից-փողոց, տնից-տուն։ Նրա ոտները բոբիկ էին և կոները բաց, իսկ մարմինը ծածկւած էր հազար մի տեսակ լաթի կըտորներով։ Երեխայի հացին էլ միայն մի շապիկ կար, այն ևս հնացած-մաշւած և տեղ-տեղ ծակծկւած. մայրը դէս ու դէնից հաւաքած թղթի կտորներով ծածկել էր երեխայի մերկութիւնը։ Սակայն ով էր այդ կինը և ինչու էր թափառում այդ վատ եղանակին... Դա Տաճկա-Հայաստանցի գաղթականներից մէկն էր, թողել

ւեց, դուրս եկան երկու հաստափոր աղաներ, թանկահին մուշտակները մէջ կըրուած...

—Ո՛հ, դարձեալ գաղթական, բացականչեց— առաջինը:

—Գնանք, եղբայր, գնանք. միթէ արժէ այդ աներեւոյթի վրայ ուշք դարձնել,— փնթփնթաց միւսը, և երկուսն էլ մի արհամարհական հայեացք ձգեցին թշուառ կնոջ վրայ, արագ քայլերով վայր իջան սանդուղքից, նստեցին կառքը և սլացան-անցան «վիզիտներ» տալու...

Կինը ապուշի նման նայում էր նրանց յետևից... Արտասուքի երկու կաթիլներ զլորեցին նրա սևորակ աչքերից և դալուկ գէմքի վրայ սառած մնացին: Նա ուզեց հեռանալ, բայց յանկարծ աչքերը սևացան, գլուխը պտտեց և մի ակնթարթում ուշագնաց մայրը երեխայի հետ սանդուղքից գետին զլորեցին...

Մի երկու րոպէ մայր և երեխայ սառն ձեռն վրայ փռած մնացին. վերջապէս մայրը ուշքի եկաւ, տեղից վեր թռաւ և գրկեց երեխային, բայց նա բաց չէր անում իր աչիկները:

—Մորժ, իմ Մորժ, իմ կեանք, իմ արև... լսում էր մօր սրտամորմոք աղերսանքը, բայց երեխան կենդանութեան ոչ մի նշան չէր ցոյց տալիս:

Մայրը յանկարծ կանգնեց, կարծես մտքումը մի բան որոշեց և ապա անշունչ մանկանը կրծքին սեղմած՝ դէպի տուն շտապեց. բայց ի՞նչ էր այդ տունը... Մի գետնափոր նկուղ, մութ և խոնավ: Ներս մտաւ կինը այդ նկուղը և մի քանի րոպէ շարունակ գրկից բաց չէր թողնում երեխային, կարծելով թէ իր կրծքի տաքութեամբ կարող է կենդանութիւն տալ նրան: Վերջապէս նա յոգնեց. անկիւնից առաջ քաշեց փալասի մի քանի կտորներ, նրանց մէջ փաթաթեց երեխային և գետին դրեց. ինքն էլ ծռնկ չորեք նրա կողքին և խորասուղեց դառն մտածմունքները մէջ... Ո՛չ մի ձայն, ոչ մի ծպտուն չէր լսում նկուղում: Այդպէս անցաւ մի քանի րոպէ... յուսահատ մայրը սկսեց իր ողբաձայն մեղեդին:

...Բոքիկ ոտքով չուր Աղթամար
Երթամ է՛նեմ ըզի խամար,
Քէ խէտ է՛ղնի սուրբ Տիրամայր,
Չարթի՛ր, լաւօ՛, մոնիմ ըզի...

Լսում էին երգի վերջին բառերը, բայց «լաւօն» դարձեալ չէր դարձնում... Մայրն հասկացաւ դառն իրողութիւնը. կարծես միանգամից բացեցին նրա սրտի անթիւ վէրքերը, և արտասուքը հեղեղի նման թափւել սկսեց նրա աչքերից... Նա մի ճիշդ արձակեց և գրկեց որդու դիակը. նկուղում դարձեալ տիրեց խորին լուսթիւն: Միայն խոնավ պտերն էին ակնաստեա այդ սրտաշարժ տեսարանին. նրանք էլ ողբակցում էին թշուառ կնոջը և թափում էին իրանց արտասուքը:

Այդ ամենը տեսաւ Սոր Տարին...

Նրա քնքուշիկ սիրտն առաջին անգամ զգաց վշտի հարւածը. նրա անմեղ շրթունքները առաջին անգամ մրմնջացին. «Այո՛, դա՛ն է, դա՛ն է, այս աշխարհը»...

† Սողե՛ Թովհեան

«ՏԱՐԱՁ» 1897.

ԱՎՓԱ 1910 Թ. ԿԱՄ ԴՐԷԿ

(Սոր գիտաւորը)

Այս յունւարի 3-ին (ն. տ. 16-ին) Հարաւային-Աֆրիկայի Եօհաննէսբուրգ քաղաքի աստղագիտական դիտարանի յայտնի աստղագէտ Դրէկը երկնակամարի աղեղնաւոր կենդանակերպ համաստեղութեան մէջ, արեւից դէպի հարաւ-արեւմուտք մի գիտաւոր աստղ նկատեցին, որի պոչի երկարութիւնը հասնում էր 5—10 աստիճանի, և անմիջապէս այդ մասին հեռագրեցին գերմանիայի Կիլ քաղաքի աստղագիտական կենտրոնական դիտարանին, որտեղից յայտնեցին ամեն երկրներին: Շատ տեղերում յունւարի առաջին կէսի երկնակամարի ամպամած լինելը խանգարեց դիտանոցներում դիտողութիւններ և ուսումնասիրութիւններ կատարելու. այդ մասին, գիտաւորի և վերոյիշեալ կենտրոնական դիտարանը, չը նայելով իր անընդհատ շարունակող աշխատութեանը, մինչև այժմ չէ վերջացրել այդ գիտաւորի շրջանառութեան, շրջանագծի ուղղութեան, ինչպէս և շարժման ընթացքի որոշ և ճիշտ ցուցակը կազմելու և ուղարկելու բոլոր դիտարաններին, որոնք անհամբեր սպասում են:

Չը նայելով վերոյիշեալ հանգամանքին հէնց, գիտաւորի ընթացքից և ուղղութիւնից կարելի է որոշել, որ այդ գիտաւորը ինչպէս անսպասելի կերպիւ շուտ յայտնեց, այնպէս էլ շուտ անհետանալու է: Որովհետեւ մեր երկրագնդի ընթացքի արագութիւնից ութին անգամ աւելի է նրա ընթացքի արագութիւնը, և այդ ենթադրւում է նրանից, որ երկիրս ամեն մի ամսւայ ընթացքում միմիայն մի համաստեղութիւն է անցնում, իսկ այս գիտաւորը իր առաջին անգամ նըկատւելու օրից մի օրը է 14—15 օրւայ ընթացքում 3—4 (Աղեղնաւոր, Այծեղջիւր Ջրհոս և Պէգաս) համաստեղութիւններն է անցել: Եւ այժմ արեւից այնքան հեռացել է, որ հասարակ աչքով համարեա այլ ևս չի երևում: Իսկ իր ընթացքը արեւի հարաւ-արեւմուտքից փոխելով դէպի հիւսիս, դա ցոյց է տալիս, որ այս գիտաւորի շրջանառութեան շրջագծի ուղղութիւնը ձգւած է (ՅԱՊՈՇԿ) չէ, հետևապէս պէտք է ենթադրել, որ այս գիտաւորը պարբերաբար այլ ևս չի վերադառնալ և ընդմիշտ անհետանալով կանցնի տիեզերքի խորքերը:

Այժմ թէև շատ փոքր է և պարզ չի երևում, բայց Պէգաս (հրեղէն ձի) համաստեղութեան մէջ գտնւելով ընկնում է արեւի արեւելեան կողմը:

Գիտնականները շատ դժւարութեամբ են կարողանում դիտողութիւններ կատարել գիտաւորների վերաբերմամբ, որովհետեւ նրանց մեծ մասը իրանց անկանոն ընթացքով թափառելով անհուն տիեզերքում և անցնելով մեր արեգակնային համակարգութեամբ, յանկարծ յայտնւում և անհետանում են: Այս է պատճառը, որ մինչև օրս մօտ 1000 գիտաւորներից միմիայն 25 գիտաւորի շրջանառութիւնն է ճիշտ ուսումնասիրւած, որոնք ըստ գուշակութեան որոշ ժառանգամիջոցից վերադառնում են, ինչպէս այժմ յայտնւած ուսումնասիրող ամիսներում նաև հասարակ աչքով նկատւելիք Հալլէի նշանաւոր գիտաստղը: Մինչդեռ մեր արեւի շուրջը պտտող մոլորակների մասին գուշակութիւններ կատարել շատ հեշտ է. և ամեն մի աստղագէտ հարիւրաւոր տարիներ առաջ կարող է րոպէապէս որոշել թէ այս ինչ մոլորակը ինչ տեղ, ինչ ընթացքով է ընթանում, ինչպէս արեւի և լուսնի ծագումն ու մուտքը:

Այս նոր գիտաւորը ներկայ 1910 թ. առաջին զիւտը լինելով, գիտնականների մի մասը արդէն նրան անւանում է Ալֆա 1910 թ., իսկ գիտնականների մի ուրիշ մասը, ըստ սովորականի, ի պատիւ առաջին անգամ նկատողի, անւանել է «Դրէկ»:

Մակ. Չմովեան

Զ Ր Ա Ղ Ա Ն

Երբ Արդիւ-Ազիզը Լամանշի վրայով անցնում էր դէպի Մեծ Բրիտանիա, Փրանսիայի և Պարսիկի ճարտարագործական և ճարտարապետական հրաշալիքներով սրանչացած, երբ նա մտովի համեմատութեան էր դնում Բոսֆորի ափերի բնութեան հրաշալիքների մէջ զետեղւած ապարանքներն ու մըզկիթները Պարսիկի գեղանի պալատների և արհեստական ծառաստանների հետ, տխուր իրականութիւնը ներան սթափացրեց և նա զգաց, որ Փրանսիացու գիտութիւնըն ու տոկուն աշխատութիւնը անհամեմատ բարձրացրել էր Պարսիկը խալիֆի հրշանկավայրից:

Այս տխուր իրականութիւնը այնքան խիստ ներգործութիւն ունեցաւ նրա վրայ, այնպիսի հառաչներ դուրս քաշեց նրա սրտի խորքերից, որ շրջապատողներին սարսափ ներշնչեց «Ալլաի շքի» տխուր դէմքն ու մոռյլ կընճիւղները:

Պալատի դէնպետը, որ շարած չէր իմանում ինչպէս ցրի սուլթանի ճակատին կուտակւած ամպերը, յանկարծ արևի ճառագայթները նաւի պատուհանից ներս ցոլացին և ծածկեցին Արդիւ-Ազիզի դէմքը, օգնութեան հասն կղերականին, և նա ասաց.

—Արդարութեան աջը, արևը, ձեզ հրաւիրում է դուրս գալ և զարթանալ նրա ճառագայթների մէջ: Ձեզ համար ծագեց կենդանարար արևը այս մառախլապատ մոռյլ երկրում:

—Գնանք, ասաց սուլթանը և բարձրացաւ նաւի կտուրը վայելելու արևի հաճելի ճառագայթները:

Երբ ման էր գալիս նաւի կտուրին, սուլթանը նկատեց պալատական ճարտարապետին ու ասաց.

—Սարգիս, այս էր հօրդ ու պապերիդ շնորհքը, որ ինձ ստորացրիք Նապալէօնի առաջ: Սրանք որքան առաջ են գնացել և որքան մենք ետ ենք մնացել: Պարսիկը մի մշտնջենաւոր ճրագալոյծ էր ինձ համար, այն ինչ մեր սքանչելի նեղուցի ափերը այժմ աւերակների

տպաւորութիւն են թողնում: Ափսոս մեր այնքան ջանքերին, որ դուր փչացել են:

—Մատաղ լինեմ ձեզ, ասաց համարձակ ճարտարապետը, եթէ մեր հրաշակերտ պալատներն ու մըզկիթները այնպիսի խնամքով պահպանւին, ինչպէս պա-

հում են ֆրանսիացիները և նրանց շրջապատող անճաշակ ու աւերակ կացարաններից ազատեն, նրանց ճարտարապետական գեղեցկութեան և արժանաւորութեան առաջ դարձեալ կը խոնարհեն ֆրանսիացիները:

—Այո, մեր Այա-Սօֆիան, Սուլթան Մէհմէդը, Սուլթան-Սուլէյմանը, Սուլթան-Բայազէտը մեծագործութիւններ են, բայց երբէք չեն հասնիլ Մաղլէնին: Բայց մեր պալատները, մանաւանդ նրանց ներքին մասը, երբէք չեն կարող այն գեղեցկութեան հասնել, ինչոր տեսանք Լուվրում եւ Վերսայլում:

—Մեր Դոլմա-բաղէն նրանցից գերազանց է, բայց ինչ օգուտ, որ նրա արդ ու դարդի յարմարման

Օսթոմանեան պալատն

Կ. Պօլիտ. Զրպրտ. պալատը
նորերս կրակի լսի զնացած

միջամտել են այնպիսի անճաշակ պաշտօնակալներ, որ
դեղեցկութիւնից կրկին են:

Հիշաւ տառն, ապա Արզիւ-Ազիզը: Բայց
Պօլմա-բեկը, եւրոպական ճաշակով է զարգարած,
մենք նորմալ չենք կարող ֆրանսիացիներին զարմա-
ցնել: Անհրաժեշտ է արեւելեան ճաշակով մի այնպիսի
պալատ կառուցանել, որի նմանը չունենայ եւրոպական
նշաններ:

Այդ հարաւոր կը լինի միայն, այն դէպքում,
երբ իրաւ կառուցման և կահաւորման գործը կը յանձնել
միջոցաւ իր հարաւոր ճարտարապետի:

Այս այդ դուպիտի լինիս, բայց եթէ նա
պալատն չյաւրան (ճրագալոյճ) չը ներկայացնէ,
կը լինի կը թուի:

Իմ կեանքս ձեր չնորհն է, ձեր կամքի գործա-
նքան համար գոհեալ մեծ կորուստ չէ: Զեր ցան-
կութիւնը լիովին կը կատարել, եթէ միայն նշոք չը
կատարի այդ գործին:

Այդպէս էլ պիտի լինի, ապա սուլթանը և հրա-
պարտեց, որ նախ վրայ սկսի պատրաստել ճրագիւրը:

Երկու տարին 20-ի չափ ճարտարապետներ
Ստամբուլի յատուկ որոշումների համաձայն պատ-
կաստեցին: Զրաւմի պալատի ահաւոր շէնքի այն բո-
լոր հարմարման նկարները, որոնցով պիտի զարգար-
վի պալատի արտաքին և ներքին մասերը:

Այդ ճրագիւրները այնպէս հրապուրեցին սուլթա-
նին, որ անմիջապէս սկսեց իր մտադրութիւնը օր ա-
ռաւ գլուխ բերել և ունենալ այդ մշտնջենական չըն-
դանք:

Պալատի որմերի սպիտակ քարերը Սիկիլիայից
բերել տւին և մարմարիոնը Կարարայից: Այդպէս ա-
մեն մի նիւթը զանազան աշխարհներից ստացւեց և
տանտակ հազար վարպետ ու բանուր սկսեցին կեն-
դանացնել այն ուրագիծը, որը յղացել ու դասաւորել
է Սարգիս Պալանը:

Պալատի արտաքին որմերը և բոլոր զարդաքան-
դակները, սիւների, խոյանների ու խարխիւների մէջ
հաւաքած էին մաւրիտանական արեւտի բոլոր հրա-
շալիքները: Սրահների, սենեակների, նրբանցքների, նա-
խադարձների և դարձների մէջ ամփոփւած էին այն
բոլոր ոճերը, որոնք կերպւել էին երկիւղէ Ասորիքում,
Եգիպտոսում, Ասիական հիւսիսային ասիերում և Սպար-

նիայում իսլամական ապարանքների, մզկիթների և
ուսումնարանների շինութիւնների մէջ:

Սրահների և դահլիճների որմերը ներքից զար-
դարած էին ոչ միայն սքանչելի հիւսւած քանդակնե-
րով, այլ նոյնիսկ շատ տեղերը ծածկւած էին գոյնզգոյն
քարերով, եպենոսով և փայլուն ոստրէների մանր կը-
տրւածքներով:

Մի քանի հարիւրաւոր առաստաղներ ծածկւած
էին ամենանուրը հիւսւածոյ քանդակներով, որոնց մեծ
մասը ոսկեղոծւած էին, և այդ աշխատութիւնների վրայ
եօթ տարի տնվել աշխատել էին հազարաւոր հայ բան-
ւորներ, օրական մի երկու լիրա վարձով: Ստալակտի-
տական ձևերով կանգնած կամարներն ու դմբէթները,
հիւսւած և իրար կտրած դմբէթները այնպիսի արտա-
սովոր դարձածներ ունէին, որ միմիայն զմայլեցնում
էին ականատեսներին:

Ամբողջ շինութեան մէջ ոչ մի կտոր զարդ, կա-
րասի անհնար էր աւելացնել ու պակասեցնել. ամեն
բան իրեն վայելուչ և ճաշակաւոր յարմարութեամբ
դետեղւած էր որոշ տեղը կանխօրէն ուրագծւածի
համեմատ:

Եւ ամբողջ շինութիւնը ներսից ու դրսից այն-
պիսի զազային լուսաւորութիւն ունէր, որ սուլթանի
ցանկութեան համաձայն մշտնջենական չընդուն (ճրա-
գալոյճ) էր կազմում:

Արեւստի այս հրաշալիքի մէջ Սարգիս-բէկը մըտ-
ցրել էր իսլամական ճարտարապետութեան ամեն մի
սքանչելի և գրաւիչ կտորները, այնպէս որ Զրաւմի
խկապէս մի թանգարան էր արեւելեան ճարտարապե-
տութեան: Ինչոր հազար տարւան ընթացքում իսլամի
ոայաները մտածել, ստեղծագործել, ուրագծել և կեն-
դանացրել էին, այդ բոլորը հայ-առայանների ձեռքով
դարձեալ Սարգիս-բէկը հաւաքել և ամփոփել էր Զրա-
դանում:

Անցեալ դարի վաթսուհական թւականներին Օս-
մանեան կառավարութեան Եւրոպայից կատարած փո-
խառութեան շրջանում Արզիւ-Ազիզը ոչինչ չընկալեց
Սարգիս-բէկին իր ցանկութիւնը կատարելու համար:
Մեծ ճարտարապետն այնպիսի մի հրաշալիք կերտեց,
որ իրաւի զարմացրեց արեւստագիտական աշխարհը:

Ասում են, որ 15 միլիոն ուկի են ծախսել այդ
շինութեան վրայ և զրա համար ոչ միայն ճարտարա-
պետի պաշտօնակիցները, պալատականները, նախա-
բարները ատում էին Սարգիս-բէկին, այլ նրան ատեց
այդ պալատի վրայ ծախսած միլիոնների համար երկրի
ամբողջ ազգաբնակչութիւնը:

Կարող էին այդքան մեծ ծախսեր լինել, քանի որ
կարեւոր ատաղձն ստացւում էր ամբողջապէս Եւրոպա-
յից, որտեղ կրկնակի ու քառակի էին վճարում և շտա-
պեցնում: Քանի քանի անգամ սուլթանը չը հաւանե-
լով այս ու այն մասը՝ քանդել և վերաշինել է հրամա-
յել: Ահաւոր աշտարակը, որ գտնւում է պալատի Պօլ-
մա-բաղչէի կողմը, երեք օրւան մէջ վերցնելու հրա-
ման արձակեց իսլիմը:

Այսպէս և ամեն բան փոփոխւում և նախանձորդ-
ների կրքերին զոհ էր գնում ճարտարապետը, որով ոչ
միայն մեծամեծ ծախսեր էին կատարւում, այլ մինչև
անգամ տանջանքների պատճառ դառնում:

Սարգիս-բէկը տարաւ ամեն բան միայն այն նը-
ղատակով, որ ցոյց տայ աշխարհին, որ իր խալիֆանե-
րով ու բանւորներով թիւրքի թաթի տակ էլ կարող է
ստեղծագործել հրաշալիք, եթէ նրան միջոցներ տրւին,
եթէ նրան աջակցեն:

Միայն Արզիւ-Ազիզը գոհ մնաց Սարգիս-բէկից,
միայն արեւստագիտական աշխարհը գնահատեց նրա

փառահեղ գործը, իսկ աստիճանները օրից օր աճում էր։ Արգիւլ-Ազիզի մահաճիւղից յետոյ ոչ միայն Օսմանեան պարլամենտը մանրագնին հաշիւ պահանջեց Սարգիս-բէյից, այլ նոյն իսկ Կարմիր-Համիդը յարքու-նիս գրաւեց Պալեան գերդաստանի երեք հարիւր տար-ւան մէջ կառուցած սեպականութիւնները, պնները, կրպակները, քարվանսարները և ամեն բան։

Անշուշտ Սարգիս-բէյը տանջարանում կը սպան-ւէր, եթէ եւրոպա չը փախչէր։ Համիդը երբ թողեց Դօլմա-բաղչէի և Զրադանի պալատները և իր բնա-կութիւնը հաստատեց Նըլդըզի, նա պալատական բոլոր շինութիւնները և վերանորոգութիւնների գործը յանձ-նեց յոյն և եւրոպացի ճարտարապետների։ Յայտնի ընէ, հայ խալֆաները, վարպետներն ու բանուորները վտարւեցան և նրանց տեղ ընենցին յոյները և եւրո-պացիները։

Մոռացեց Սարգիս-բէյը, մոռացեց և Զրադանը, որ դարձաւ Մուրադ V-ի բանտը, որտեղ քառուրդ դար ապրեց կալանաւոր խալիֆը։

1893 թ. Կ. Պօլսի ինստ երկրաշարժից յետոյ, երբ Նըլդըզի բոլոր ձեղուններն ու որմերը ճաքճեւ-ցան և Կարմիր-Համիդը իսպառ կորցրեց իր քուռը, նա ապուշ կը թից, երբ լսեց, որ Զրադանի, Դօլմա-բաղչէի պալատներում չի ճաքել ոչ մի սրմ, ոչ մի ձեղուն։

Կարմիր-Համիդը վաղ էր նկատել, որ արեւստի ոչ մի նրբին գիծ չը կարէր շինել տեւած Նըլդըզի ապարանքում, Համիդիէ մզկիթում և ուրիշ պալատ-

ներում։ Նա վաղ էր համեմատութիւն դրել Զրադանի և նրանց մէջ, բայց դեռ չէր ընկճել։ Մեծ երկրաշար-ժը նրան խոնարհեցրեց։

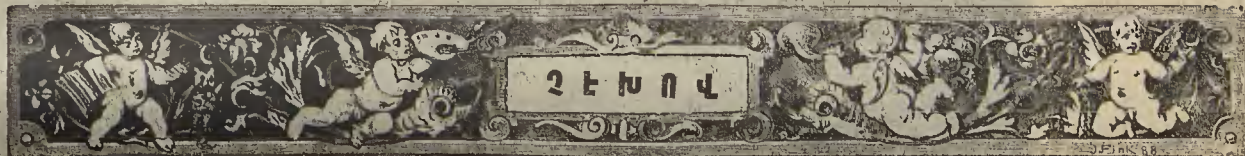
Ո՛չ միայն Սարգիս-բէյին ետ դարձրին նրա տոհմական սեպականութիւնները, թոշակն ու պահանջ-ները, այլ գոռոզ Համիդը խոստացաւ նրան ցմահ իր հովանաւորութիւնը և յատուկ ապարանք տուց դար-ձեալ պալատի ճարտարապետի գլխաւոր պաշտօնը վա-րելու։

Զրադանը շատ թանգ է նստել Անատօլիւն, նրա սրբիքը Զրադանի համար ծախսւած 15 միլիօն լիրայի փոխարէն եւրոպային տոկոսիքով 45 միլիօն են վերադարձրել։ Զրադանը միլիօնաւոր ժողովրդին մեղի, անպատառ և քաղցած է թողել 30—40 տարի, անհափ սուգերի և ողբերի պատճառ է դառել, բայց իր գոյութեամբ մոռացնել էր տալիս այդ անգառնալի կորուստները, քանի որ հայութիւնը կարող էր պար-ծենալ, որ 19-րդ դարում դարձեալ մի հայ ճարտարա-պետի բոլորւած՝ կարողացել էր մի այդպիսի հրաշա-կերտ կերտել։

Բայց այդ հրաշակերտն էլ մեռաւ, իր ստեղծա-գործողի ետեւից միայն ասուպի նման մի սրբնթաց հետք թողնելով։ Խարուսիկ կայծի ցոլքը սահեց ու անցաւ, իսկ նրա համար ծախսւած միլիօնների պարտ-քը դեռ մնում է թշուառ ժողովրդի ուսին։

«Ով որ կործանումներով կանգնի, կործանա-րար ըրունցքից չի կարող ազատուի»։

Ա. Երզնկա

Ծննդեան 50-ակի ատրի

Զէխովի անունը շատ յոյգեր և յիշողութիւններ է առաջացնում։ Օժտւած լինելով մի զարմանալի դիտողականութեամբ, ընթերցան և գեղեցկի ըմբռնումով, Զէխովը իր-րեւ գեղագէտ հարստացրեց ունի գրականութիւնը իր մի շարք սի-րուն պատկերներով, պարմաճք-ներով և թատրոնական գրաւորնե-րով։ Մի զարմանալի ճշտութեամբ և գեղանկար առանձնայատուկ ձևով Զէխովը պատկերացնում էր ունի կեանքի 80-կան թաւկաններին հա-սարակական տիղմի մէջ խրւած փոքրիկ մարդուկներին, լինէին սը-րանք ըծիշի, աստիճանաւոր կամ հասարակ մահկանացու Ֆրանսիա-ցի յայտնի գրող՝ Գիւի դը-Մոպա-սանի նման, Զէխովը զրուս էր փոքրիկ պատկերներ, պատմաճք-ներ, բայց և այդ փոքրիկ երեսնե-րի, սողորթի մէջ արտայայտում էր զգայուն սիրտ, ստեղծագործական ուժգին թափ և խոր իմաստ։ Նա կարողանում էր իւրաքանչիւր տո-ղի, բառի մէջ պարփակել այնքան իմաստ, որ ուրիշի գրչի տակից

Անտօն Զէխով

նոյն միտքը արտայայտելու համար կարիք կը գտացէր երեսներ շարելու։ Նկարագրական միջոցները Զէ-խովը գործադրում էր շատ տնտե-սօրէն։

Բերենք այստեղ մի կտոր նրա նամակներից այդ խնդրի ատրի։

«Բնութեան նկարագրութիւնը,— ասում է Զէխովը,— այն ժամանակ է լինում տեղին և չի զնաւում գոր-ծին, երբ այդ նկարագրութիւնը անհրաժեշտ է, երբ գրողը ուզում է սրանով հաղորդել ընթերցողին որոշ տրամադրութիւն, ինչպէս ե-րաժշտութիւնը մեղօգեկամացիայի մէջ»։

Զէխովին մեղադրում են, որ նա առհասարակ շատ վատ տրամադրու-ւած է դէպի ունի ինտելիգենտը,— սակայն դա սխալ է։ Զէխովը պատ-կերացնում էր մի յայտնի շրջանի թուլամորթ ինտելիգենցիային, այն շրջանի, երբ ունիական կեանքի մէջ նարոնիկ կոչւած թէօքիան տեղի էր տալիս նոր պահանջներին։ Դա 80-կան թաւկաններին էր, երբ իշ-խում էր ռեակցիան և տիրում էին հովեր, որ կեանքի մէջ պատրաս-տում էին երկչոտ, երեւուն աստի-ճանաւորներ, ուսուցիչներ, թուլա-կամ մտաւորականներ։ Ահա այդ ժամանակեայ տրամադրութիւննե-

Դուռն՝ Հիմն ու Նորը

րին, չար ու քարիին են ներառված Ձէխովի պատկերներն ու նմուշները: Չը պէտք է մոռանալ, որ ինքը Ձէխովն էլ ծնունդ էր անշարժ և յուսահատ, ժամանակի, ուստի և զարմանալու չէ, որ չէր կարողանում կենսաբանական իր ուշադրութիւնն այս կամ այն դասակարգի վրայ, չէր սպասում կեանքի վերածնունդի, իր յարմարութիւնը: Նա եթէ մի յայտնաբերում էր, այն ևս առանձին անհատների մէջ: Եւ այդ անհատները ինքուր էին թէ ինտելիգենտ և թէ հասարակ միւլթի, միևնույն էր:

Ձէխովը ծնւել է 1860 թ. յունւարի 17-ին Տաղանթօղում: Դիմնադիրն աւարտելով նա մտնում է Մոսկւայի համալսարանը, և 1884 թ. աւարտում է բժշկական մասնաճիւղը: Գրական սկզբնական քայլերը անում է 1879 թ.: Այդ ժամանակներում գրում է «Стрекова», «Вудильник» երգիծարանական շաբաթաթերթերի մէջ, ապա «Новое Время»-ում: Այդ ժամանակաշրջանում քննարկում փոքրիկ, երգիծարանական ֆելիետոններ են: 1887 թ. Ձէխովը արդէն անուն է հանում, և նրա վրայ ուշադրութիւն են դարձնում: Բայց նրա հոշակը իր դադարեցրած ախի հասաւ 80-կան թեւականների վերջերում. այդ ժամանակ արդէն նա սկսեց յապարհել իր երկերը յայտնի ամսագրներում: Գրածքներից յայտնի են՝ «Դնչտը», «Տըխուր պատմութիւն», «Անյայտի յիշատակարանը», «Փոտուկարի մարդը», «Քոռոչի մէջ» և ուրիշ շատերը: Իսկ գրամաներից՝ «Չայկան», «Յովհաննէս քեօին», «Իվանովը», «Երեք քոյր» և ուրիշները: Ձէխովը մեռաւ վաղաժամ: 1904 թ. իր յետոյ այլևս չերեցան նրա գրչի արդիւնները: Այդ թ. նա մեռաւ:

Ձէխովը նամակագրութիւն է ունեցել ուստի յայտնի գրողների հետ: Այդ նամակները չափազանց հետաքրքրական են և շատ անգնահատելի դեր են երևան բերում յայտնի գրականագէտի բնագրութիւնից և կեանքից: Նամակներից երևում է, որ Ձէխովը վերին աստիճանի համեստ, աշխատասէր և վեհանմուն հոգեւ տէր էր:

Ձէխովն իր գրածների հրատարակութեան իրաւունքը ծախել էր «Нива»-ի հրատարակիչ Մարկին 75 հազար ռուբլով և վերջինս հրատարակեց նրա գրքերէ բոլոր գրքաւորները, որոնք ղեկողւած են մի քանի հատորների մէջ:

Հայ գրականութեան մէջ Ձէխովի երկերն էլ թարգմանւած են, թէև դեռ շատ քիչ:

Գ. Սօրովան

ՄԱՆԱԳՈՅԺ

† Մարիա Դեմուրիա

Մեր հասարակական և լրագրական շրջանը յունւարի 21-ին ունեցաւ մի անսպասելի և զգալի կորուստ: Լրացմանական թերթի խմբագիր, հասարակական համեստ, առանց ազմուկի գործիչ Մարիա Դեմուրիա սրտի պայթումից այդ օրը վախճանեց:

Թաղումը կատարեց յունւարի 24-ին, որին ներկայ էին մամուլի, հասարակական հաստատութիւնների ներկայացուցիչներ և հոգ րադմուլթիւն:

Սրտի կախիճով վշտակից ենք ծաղաղունի հանդիսի խմբագրութեան:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԱՊԱՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՔԵՐՈՅ

Յանցանքներից ամենազաղբիւն և ստորը գրադարտութիւնն ու ապերախտութիւնն է. յատկութիւններ, որոնցով օժտւած է տարաբաղդարաբ արդի հայը:

Դեռայն ժամանակ, երբ չը կար հայ մամուլ, չը կային հայ հասարակական հաստատութիւններ և ուրիշն նրանց ղեկավարներ, որ ուսանայ կանչէին պարտաճանաչ հային, Մոսկւայի մի բարեպաշտ հայ միաք է յղանում Թիֆլիսում հիմնել 60,000 ռ. գրամագլխով օրիորդական մի զարոյց:

Սա գրում է Թիֆլիսում բնակւող իր լուսամիտ փեսին, որ ի կատար ածէ իր կամքը: Վերջինս պ. Պետրոս Սիմէօնեանի հետ միասին կազմում է կանոնադրութիւն, որ ընդունւում է բարեբարից և տրւում պատշաճ կառավարութեան հաստատութեանը: Փեսան ու աները, ոչ ի փնտռ մարդկան, իրանց սրտի հատոր են դարձնում այդ գործը և 60,000 ռ. բիւլէն հասցնում են մօտ մի միլիօնի, որից միայն մի անշարժ կաւածք Թիֆլիսում, որ ներւում է նրանց կողմից այդ գործից, զնահատւած է եղել 750,000 ռ.:

Փեսի յորդորով աներն այդ գրադրոյց յանձնում է աղբին, որպէս զի նա իր միջից ընտրելով հոգաբարձուներ, ղեկավարէ և պահպանէ այդ հաստատութիւնը:

Սրա փինալը ում հետաքրքրում է թող նա ուսումնասիրէ Թիֆլիսի Յովհաննէս օր. ուսումնարանի քաներորդ դարի քրոնիկոնը: Կենդանի և Թիֆլիսումն են թէ պ. Պետրոս Սիմէօնեանը և թէ հանգուցեալ Յովհաննէս Յովհաննէսի այդ փեսան՝ բժշկապետ ձերուսադարդ պ.

Միքայէլ Շահ-Պարոնեան: Վերջինս Թիֆլիսի մի քանի զարոյցական (ոչ հայկական), գիտական և կուլտուրական հաստատութիւնների, վարչութեանց, խորհրդների անհրաժեշտ անդամ, ղեկավար, իսկ իր ստեղծած և նրա պահպանութեան համար իր գրպանից աւելի քան հարիւր հազար ռ. էլ ներարեւած (աներորդից իր ժառանգներին հասանելի զուլմար), ոչ միայն չէ ընտրւում մեր այս լուսաւոր, զիտակից քաներորդ դարեայ հայ ժողովրդից գէթ հոգաբարձու, այլ և չէ հրաւիրւում տարին մի անգամ իրրե մի հիւր, որի սրտի հատորն է այդ հաստատութիւնը:

Եւ եթէ հաշի առնենք, ըստ նախագահի կողմ. Հայոց Բարեգործ. Ընկ. խորհրդի, «Հայոց ազգի մեծ բարերար» պ. Ալ. Մանթաշեանի հայութեան արած ներարեւութիւնները մինչև օրս, կը տեսնենք, որ վերջինս մի միլիօն դեռ չէ ընծաբարեւել իր ազգին, մինչդեռ հանգուցեալ Յովհաննէս Յովհաննէսի կարողութեան հոշակը այն ժամանակ դեռ շատ պակաս էր պ. Մանթաշեանի այսօրւայ գրամական հոշակից:

Հայի ապերախտութեան մի այլ նմուշ:

Ամենքը գիտեն, որ պ. Մանթաշեանի հաշուով սովորում են բարձրագոյն զարոյցներում շատ ուսանողներ:

Տարիներ առաջ (1895 թ.) կատարւում է պ. Մանթաշեանի ամուսնութեան քանակի նշանակալի տօնախմբութիւնը: Բնական է մարդկային զգացումը կը թելադրէր, որ այդ ուսանողները իրանց հոգեւոր ծնողի ընտանեկան տօնին մասնակցէին գոնէ մի երկու բառ հեռագրով: Բայց ոչ. քննադատւում է տօնախմբողը և նրանից բարեբարւողների մեծագոյն մասը բողոքում ու չէ մասնակցում այդ շնորհաւորութեան:

Կոմենտարիաներ հարկաւոր են:

Անշուշտ հարկ չը կայ շարունակելու նման անթիւ փաստեր արձանագրելը, որպէսզի առանց տատանումի ամենքն էլ ասեն՝ այո, հայը ապերախտ է, հայը բծնող է:

Այս տողերի շարժառիթը այն կոմեդիան է, որ վերջին օրերս հայութիւնը խաղում էր շնորհիւ այն տխուր հանգամանքի, որ պ. Մանթաշեանը զանւում էր Թիֆլիսում:

Եւ վերջինս, իրրե մի անակնկալ վերաքննիչ, անշուշտ շատ բացասական յիշատակարան կը կազմէ շատախօս, սնադարձ, ամեն ինչ քայքայող, այլադակող և նսեմացնող արդի հայ գործիչների մասին:

Տ.

ք ո շ ք ո շ ք ո ր ա ն ի ճ ի ր ա ն ն ե ր ո շ լ

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Թոյկօսաների, կարբօլիան թթուտի ուսուսանների տակ Թիֆլիսի օպերային թատրոնում թէև հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստից յետոյ էլ շարունակում էին ներկայացումները նոյնիսկ Թիֆլիսի մասնակցութեամբ և ոչ աջող ղեկավարութեամբ, այնու ամենայնիս հմայքը կորցրած արւեստի այդ տաճարը դադարել էր իր ճա-

ճա

լիս է մի ընդարձակ, լուրջ և գեղեցիկ ընդերքուտար նորագոյն շատ օպերաներով:

Անձամբ ղեկավարելով նազախումբը, նա մի սքանչելի ներդաշնակ քնքշութիւն է տալիս նազին:

Արտիստների խումբը թէև երկնքից աստղեր չէ իջեցնում, սակայն ձգտում է հասնել աստղերին: Այբրենական կարգով եթէ սկսեմ՝ տիկին Արդ mezzo soprano նազանի, անպաճոյճ, չքնաղ երգչուհի: Ստանձնած դերերը բարեխղճաբար բազմակողմանի ուսումնասիրած՝ երգում է պարզ, ուրոյն պատկերացումներով:

Անտօն Էյխենալդ

Երաժշտագէտ և ղեկավար Թիֆլ. արք. օպերայի

ճանչնելով ժողովրդի կարծրացած սրտերը ջերմացնել: Աւելացրէք դրա վրայ և այն անտիտորժ բանակիւն ու երկպառակութիւնը, մերկացումներն ու ասէ-կօսէները, որ պտոյտ էին դալիս նախկին գիրեկցիայի շուրջը, որպէսզի ակներև լինի թատրոնի լքեալ այն օրերի վիճակը:

Սակայն հիշն անցաւ և նոր գիրեկցիան իսկապէս կարող եղաւ ճարել այն սղեղանին, որ խոցուած, վիրաւորուած, վարկարեկած թատրոնը պիտի բուժէ:

Այդ սղեղանին երաժշտագէտ պ. Անտօն Էյխենալդն է, որ կարողացաւ իր հմտութեամբ մեր օպերային լքեալ թատրոնը վերածնել:

Խնչպէս փորձուած դաստիարակ, պ. Էյխենալդ շաւիղ պիտի պատրաստէր մի կողմից ստաւած երաժշտասէր (1) Թիֆլիսին հրապուրելու, որ այցելէ արւեստի տաճարը, միւս կողմից արտիստներին կրթել, ուսուցանել:

Հեշտ գործ չէր այդ: Սակայն պ. Էյխենալդ պատուով կատարեց ստանձնածը: Անցեալ ձմեռայ սեզօնին մինչդեռ նա յաճախ հարկադրւած էր գիմել Կօրնելի-լեան զանգակների, Ուրախ այրիների և նման, թէև հետաքրքրաշարժ օպերաների, ներկայ սեզօնին նա տա-

Լ. Ա. Վիկտօրովայա

երգչուհի Թիֆլիսի արքունական թատրոնի

Իր բնակիչին տ. Արդ երգեց Կարմէն: Արդ երգած Կարմէնը ինձ յիշեցրեց երեք տարի առաջից ստալ Խոյանիայում ցուլերի կռիւն ներկայ եղող Կարմէն-ները: Այդ մի սրտճմլիկ տեսարան էր, որին մինչև վերջը հանդիսատես լինելուց ևս հրաժարւեցի, թէև

Լ. Ա. Արգ

Երգչուհի Թիֆլ. արք. Թատրոնի

դիւթական, եղեմական էին Կարմէնների երգը՝ *Amor sel sappia il mio bel damo, per lui giammai, giammai legge non v'e. Se tu non m'ami ebbeno t'amo. Se t'amo v'e trema pertel!*

Հանգէսը մեր պատուհանների առաջն էր կատարւում. մի հրաշագեղ երեկոյ էր այդ, որի նմանը Ատլանտիդանի ասիերում, Բասքերի ստորոտներում միայն կարող էր հանդիպել:

Պ. Բորիսենկո, Թիֆլիսի նախկին տարիների սիրելի տենոր, որ այս սեզոնին վերադարձել է, շարունակում է իր մշակւած երգով, գեղեցիկ, զգայուն խաղով բեռել իր վերայ ունկնդիրներին:

Տ. Վիկտորիանայա, դիցուհին խմբին և նրա կարևոր ոյժերից մէկը. մշակւած, հարթւած ձայնի հետ ունի նազանի խաղ, բեմական հմտութիւն, որով հմայում է հանդիսականին:

Թւածս արտիստների բենեֆիտները կատարւելին այս անցնող շուրջը և հանդիսալից: Ամենքն էլ ստացան մի քանի տասնեակ կողով ծաղիկներ, պսակներ և թանկագին գոհարեղէններ:

Նմբի մէջն է հայ երգիչ պ. Ղուկասեան, զարաբաղցի (Նոր-Շէնացի):

Հարաբաղը նշանաւոր է և իր երգողների ընտիր ձայնով: Հանգուցեալ Մղոնեանց, որ Պարիզում վախճանւեց երկու տարի առաջ, եթէ ապրէր, անշուշտ պիտի կարողանար աշխարհին ապացուցանել, որ միայն իտալիան չէ, որ Կարուզոներ է ծընունդ:

Պ. Ղուկասեան տենոր է. քնքոյշ և հաճելի են միջին նոտաները: Դեռ երիտասարդ, ուրեմն պարտական

հարթելու, ընդարձակելու և էլ աւելի կրթելու իր ձայնը:

Կայ և մի ուրիշ հայ—պ. Նւախով, բարիտոն, որ տարիներից ի վեր երգում է և Թիֆլիսում:

Տիկնայք դ'Առն-Սօրոկա, Շուգինա պ.պ. Սօկոլսկի, Կոչմարի լաւ ոյժեր են, բայց որանց մասին միւս անգամ, ինչպէս և Արտիստիկ ընկ. Թատրոնում տ. Բելեցկայա-Փիթոյանի ղեկավարութեամբ, բաւական ուշադրաւ ընդերտուարով և աչքի ընկնող մի քանի արտիստների մասնակցութեամբ ուս դրամատիկ. ներկայացումների մասին:

Տ. Մայսուրեանի ղեկավարութեամբ հայ դերասանական խմբի ներկայացումներն իւրաքանչիւր երկուշաբթի թէ և կանոնաւոր շարունակւում են Արտիստիկ. ընկ. Թատրոնում, բայց չեն զբաւում ժողովուրդը: Սակայն այս վերջին տարիները հայը չէ երևում և ոչ օպերայում, ոչ էլ ուս դրամատիկ. խմբի ներկայացումներին: Հայը լուս է խաղում, սինեմատոգրաֆ է յաճախում:

Հայը Թատրոն էր եկել պ.պ. Ա-

Կ. Օ. Աղա

Երգիչ Թիֆլիսի արքունական Թատրոնի:

Իրանեանի և Յարութիւնեանի բենեֆիտներին ու լցրել պ. Ահարոնեանի պիէտի ներկայացումներ: Ուլուտաւծները պիէտ չէ այլ մի պօէմ, որ անճոռնի պատկերազարդել էին բեմի վրայ զրաւանագէտների, նկարիչների հսկողութեամբ և ցուցմունքների համեմատ:

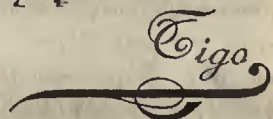
Հայ ժողովրդի արդի վիճակը Թատրոնից պահանջում է ոչ թէ էֆեկտներ, այլ բեմական արւեստ, իմաստալից բնական պատկերներով:

Յօրեկարունի տ. Մելիքեան

Հայի անտարբերութիւնը Թառամեցրեց տաղանդաւոր, կոմիկ Տէր-Դաւթեանին, տ.տ. Վարդուհուն, Մելիքեանին. գոնէ այժմ քանի ուշ չէ պ.պ. Ալիսանեանին, Զարեփեանին և Շահ-Սաթուհուն հնարաւորութիւն տայ հայը մի երկու տարով մեր մայրաքաղաքներում կամ Ներսիսում կատարելագործւելու:

Ցաք ու ցրիւ ակնյայտ ոյժերը, իսկ եղածներն էլ զուրկ խրախոյսից, զուրկ պաշտպանութիւնից: Ի՞նչ ենք տալիս այդ չարքաններին, որ ի՞նչ պահանջներ:

Տ. ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ XXV ԱՄԿԸ

Առաջիկայ փետրւարի 15-ին կայանալու է մեր շնորհալի դերասանուհի տ. Մելիքեանի բեմական գործունէութեան XXV-ամեակը: Կազմւած է յատուկ մասնաժողով, որի անդամներից մէկն է վրաց բեմի վաստակաւոր արտիստուհի տ. Գաբունիա-Յազարելի: Տ. Մելիքեան տաս տարի խաղացել է վրաց բեմի վրայ և այնտեղից անցել հայկականը: Վրացիները ջանում են հայերի հետ հաւասար չափով, որպէսզի յաջող կատարւի տիկնոջ յօրեկանը:

Տ. Մելիքեան մեր բեմի չարքաշ, անճաւէր ոյժերից մէկն է կղել անցեալում և իր ամպլուայում՝ սուրբէտ աչքի ընկնող գերակատար է:

Մենք սրտանց ողջունում ենք հայ բեմի բեղմնաւոր սպասուորուհուն և ցանկանում նրան շարունակել իր բեմական գործունէութիւնն ապագայում աւելի բարեկաշտ հանդամանքներում:

ՈՒԽՏԻԱԾՆԵՐ

ԴՐԱՄԱՆ ԵՐԵՎ ԴՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՈՎ, ՀԵՂ. Ս. ԱՀԱՐՈՆՅԱՆԻ

Իմբոլիստական մի գործ է պ. Ահարոնյանի այս նոր թատերական գրածը: Նրա ամեն մի գործողը, նոյն իսկ բեմական տեսարանը մարմնացում է որևէ գաղափարի:

Բարդ չէ նրա բովանդակությունը, որովհետև չըկան գործողություններ, խճողած տեսարաններ ու ինտրիգներ:

Գլխավոր գործողներն են մի պատառը գիւղացի, խոշոր, կարողաւոր ընտանիքի հայր, երկու գաւազներ, կնոջ ու հարսների, թոռների տէր. մի ժամկոչ, կիսախելագար, կիսամիտիք. մի իդէալիստ ուսուցիչ. մի միստիքական սրբաւոր կին, գիւղացու կինը և հարսները:

Առաջին արարւածում ներկայացւած է գիւղական տընակը, բաւական հարուստ մի ընտանիք, գոյգ հարսներով: Սուտում են հարսները, տրանջում, որ սև հաւը քաղաղի նման կանչել է օր ցերեկով: Մտնում է ժամկոչը, պատմում, որ «խաչքարի տակ օձը լալիս էր. ևս տեսայ նրա արցունքները, որ սուտղերի կտորների նման ընկնում էին գետին»... գրանք վատ նշաններ են, գուժկաններ: Ժամկոչը շատ բան է տեսել, նրա գլխով շատ բան է անցել: Նա խորհուրդ է տալիս սև հաւը մորթել, միսն էլ շներին տալ...

Հանդից վերադառնում է վաթսուներեք տարեկան ծերունին, որը այդ օրը վաթսուներեք տարեկան ծերունի էր: Նա աշխատաւոր է, ազնիւ, մաքուր: Վարժապետի հետ մտնում է գրոյցի, և վարժապետը գովքն է անում աշխատանքի. արդար աշխատանքը երբեք չի կորչի:

Բայց ի գուր չէ կանչել սև հաւը, ի գուր օձը ապաղել ի կտորն երի նման արցունք չէ թափել... Գալիս է բոթաբեր գուժկանը. ծերունու գոյգ որդիներին սպանել են դաշտումը և գուրումը գալիս է գիւղի վրայ: Վարժապետը ընկնում է:

Նրկորող արարւածը գիւղի աւերակներն են: Սուտում, թշուառութիւն, աւեր: Դա գուրումն է եկել անցել. ամեն ինչ աւերել, ամեն ինչ ամայացել է: Ծերունին

մնացել է իր թոռների հետ: Նրկում է վիշտը, սև հագած, վայելչակողմ, բայց համայն մարդկութեան հեծկըլտանքն իր կրծքում կրող, ընդհանրութեան վշտի արձագանքը իր մէջ ամփոփող երիտասարդ կինը:

Աւերն ու թշուառութիւնը միայն չէ յղացնում տառապանքի ցաւատանջ գանգերում - գաղթել, հեռանալ այդ նղովքի վայրից:

Ու գաղթում են, ճանապարհ ընկնում երբեմն շէն վայրերի բազմութեան մնացորդները: Նրանք գնում են. ի՞նչ - իրանք էլ չը գիտեն: Միայն գնալ, հեռանալ այդ անէծքի վայրից, որոնք այլ հորիզոններ, նոր երկնակամարներ, հիւրընկալ վայրեր: Գաղթողների դէմ է դուրս գալիս բոլորի ցաւերով տառապող, նիհար, գեղնած ուսուցիչը:

Ուր, անմիտներ. տառապանքի վայր է արար աշխարհը. չը կայ նոր երկինք, չը կան աւելի երջանիկ վայրեր: Ամեն տեղ տառապանքն է մարդու բաժինը. յետ դառնք. միակ տեղը, ուր դուք կարող էք որևէ ձևով և երբեք սպասել երջանկութիւն, գէթ վայրկեան մի հանգստութիւն, ակնթարթ մի սփոփանք, դա ձեր ծընդագալայնն է: Մի գնաք, անդունդ է ձեր առջև բացւում. նա կը կլանէ ձեզ, նա կը լափէ ձեզ:

Պարագանւած գուրումնի կսկըծից՝ ամբողջ չէ լսում. դու մեզ տեսնում էիր, որ հալալ աշխատանքը մի օրհնելով է՝ հիւսւած հրեշտակներով, որ նա չի կորչի... բայց նա կորաւ, մենք թշուառացանք... մենք քեզ չենք լսում, մենք հեռանում ենք:

Ամբողջ չէ հաւատում իդէալիստին, նա բմբոսաւորում է մարգարէի դէմ: Պէտք են ապացոյցներ:

Սակայն ապացոյցը պիտի լինի շօշափելի, նիւթական, ոչ սին բաւերով, դատարկամէջ ամբողջի համար, թէ և բաւերով լինին ոսկեայ բաւեր, վիթխարի տրամաբանութեան երկաթէ ուժով...

Չէք հաւատում ձեր ցաւերով տառապողին. ձեզ ապացոյց է հարկաւոր, մտաւոր կոյրեր:

Ու վարժապետը տալիս է ապացոյց. նա գնում է գլորում անդունդը, որ թափնւած էր ճամբու բերանին ամբողջ կարճատես աչքերից:

Ու նա գլորում, ողջակիզում է ընդհանրութեան շահերի համար:

Տեսնում է ամբողջը, ցնցում և յետ է դառնում իր նախկին վայրը՝ կրկին շէնացնելու, կրկին աշխատելու. նոր առկայծող սերնդի թարմ աշխատանքի տակ թերևս անիծալ վայրերը, եղբայրասպան տեղերը շունչ առնեն, կենդանանան... գուցէ և փոխւեն:

Ս. Ահարոնյան

Երկուշ, յունւ. 25-ին թիֆ. Արախ. ընկ. բեմի վրայ իր «Ուխտաւորների» առիթով:

Իսկ անգնդաւէժ ուսուցիչը՝ Նա աշխտեղ, խորխորատներն ու տա- սարներն գրկումն է, ջարդած, կի- մնու:

Բացում է մի պատկեր. — դա վերջին պատկերն է: Հանրութեան շահերի համար ողջակիզածին պա- լիս է գտնելու վտշի մարմնացումը, սգուր սե կինը: Նա համբուրում է ուսուցչին, և ուսուցիչը մեռնում է:

Ընդհանրութեան կոյր աչքերը դոհ են ուզում և ոչ համոզում:

Պիէսի մէջ գործողութիւն չը կայ: Նա աւելի շուտ մի պօէմ է, քան մի թատերական դրամա:

Եթէ կապանքների մէջ գտնուող հեղինակն, ընկած իր սեփական պայմանների, բանտի ճնշիչ պա- տերի, իր անպատեթեան ու ցաւի ազդեցութեան տակ դառել է յուե- տեա, այդ տարրեր խնդիր է: Պիէսի ձգտման կէտը պարզ չէ. գաղթում էին նոր վայրեր որոնելու, բայց յետ դարձան: Իսկ ի՞նչ յուսով, պի- տի երբ և է լաւ լինի: Ի՞նչ իղէալ է տալիս վարժապետը... Նա միակ մի բան է ասում, ամեն տեղ մար- դիկ տառապում են, ի վեր է ձեր գաղթը, հողածնի համար լաւ եր- կինք չը կայ:

Տխուր, յուսահատական է կեանքը, եթէ դա հեղինակի համոզումն է:

Ո՛չ, ոչ, կը փայլէ նոյն երկիրը, հայրենի տառապանքներով մթնա- ցած կապտականարը, մեր արիւն- արցունքի կայլակներով ուռուած, մեր քրքորներ շոգիներով ամպա- մած մեր երկինքը: Կը գան նոր սերունդներ, կը բերեն նոր կար- գեր, դրախտավայր կը դառնան ա- նէճքի վայրերը:

Ամբողջ պիէսը հիմնւած է Ահա- րոնեանի «Երաժշտութեան», նրա եթերային բառերի, նրա կիկան լիզւի վրայ: Դա մի մուգիկալ կը- սոր է, մի մեղեդի, քան թատերա- կան դրամա: Ինչն էլ պիտի սար- քած լինի վարպետօրէն, ճաշակով... Իսկ խօսողները պիտի ունենան ճը- կուն, քաղցրահնչիւն լիզու, եթէ ոչ... եթէ ոչ պիէսը կը տապալի: Խաժակ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՍԿԱՆ ՆԻՔԻ

Նորին Օծութիւն Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետից խորին ակ- նածութեամբ ստացանք Նոր-Ցա- րու առիթով ս. Էջմիածնայ 1910 թ. փառակազմ օրացոյց:

— 0 —

ԴԵՂԱԴԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ

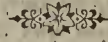
Յունւարի 15-ին Թիֆլիսի արհես- տագիտական դպրոցի տեսուչ Ակու- նեանը քաղաքիս դպրոցների ու- սուցչական խմբի համար կարգաց մի դասախօսութիւն ղեկավարողական կրթութեան անհրաժեշտութեան մա- սին: Դասախօսը շօշափեց այն խըն- ղիբը, թէ ղեկավարողական կրթու- թիւնը մի անհրաժեշտ պահանջ է դաստիարակութեան համար: Դեղա-

Ջրնեղեղը Պարիզում. Համաձայնութեան հրապարակը:

գիտութիւնը պիտի լինի հիմնաքար թէ մտաւոր և թէ բարոյական կըր- թութեան մէջ: Անհրաժեշտ է մտցնել հէնց սկզբնական դպրոցներում այս նպատակով նկարչութիւն, անդրի- ազորութիւն, փորագրողիտութիւն փայտի վրայ, Դեղադիտական ուսումը ղարգացնում է արհեստաւորների ճաշակը և դարձնում է նրանց ինք- նուրոյն և գիտակից իրանց գործի մէջ: Միայն ճաշակը ղարգացած վարպետը կարող է գուրս գալ շարուն, մեռած միօրինակութիւնից: Եւրո- պայում կրթական այս ճիւղի վրայ դարձրած է մեծ ուշադրութիւն: Դրանով պարզւում է, որ դաստիա- րակութեան վերաբերած լուսաւոր երկրներում հիմնովին փոխւած են հին տեսակէտները: Առողջ ղեկավար- ական կրթութիւնը ղարգացնում է մարդու մէջ անհատական ոգին: Դասախօսութիւնն ընդունելու-

թիւն գտաւ ուսուցիչների կողմից և ցանկութիւն յայտնեցաւ, որ այդ մտքով մի տաղարկութիւն անելի քա- ղաքային ուսումնարանական յանձ- նաժողովին նկարչական դասեր մտցնելու քաղաքային ծխական դպրոցներում: Դասախօսը վարձատրեց բոլորն ծափահարութեամբ: Ողջունում ենք դասախօսի այդ առաջարկը և ցանկանում, որ ոչ մի- այն Թիֆլիսի քաղաքային դպրոց- ներում, այլ և մեր աղքատիք ու- սումնարաններում էլ ընդարձակ Ժա- միւր տրւին արեւոտի ուսուցման: Ուրախ ենք, որ այն, ինչ տարի- ներից ի վեր մենք առաջարկում էինք և որի համար Աղլիլըին էլ կցել ենք արեւոտներին նախած ծարազը, այժմ տրձաղանք է դա- նում գիտակից ուսուցիչներից:

Նորհրա Կորեայու սպանւած
ՄԱՐԿԻՉ ԻՏՏՕ
(ձապոնիայի Բիւմարկը)

ՔԱՂԱՔԱՅԻՏԱԿԱՆ

Նորհրա Վիլհելմ կայսրը իր կայսրուհու հետ ներկայ էր Ֆրանսիական դեսպանի խնձոյքին: Ֆրանսիական պատերազմից յետոյ այս առաջին նշանակալից դէպքն է, որ կայսրուհին ներկայ է լինում Ֆրանսիական պաշտօնական խնձոյքին: Սեզանի մի կողմից նստած են եղել ուսուցիչ, միւս կողմից Ֆրանսիացի դեսպանները:

Եւրոպան որքան էլ ձգտում է թափ տալ իրանից Վիլհելմի լուծը, այնուամենայնիւ նրա իւրաքանչիւր ակնարկն ու շնչոն են, որ շարունակում են տոն տալ եւրոպական դիւանագէտներին:

Բոսնիայի պատճառով Իդուլսկուն քաղաքագիտական ապտակ հասցնելուց յետոյ է, որ Ռուսիան այժմս Աւստրիայի հետ քնքշութիւններ է աւելում և մերձացման շօշափելի քայլերով բնութանում: Սակայն դրութիւնը Բալկաններում խախտւած է և Յունաստանում հրդեհ սկսելուց յետոյ կարող են նորանոր, անշուշտ առանց մեծ պետութիւնների արեւնահեղութեան, որոշումներ լինել:

Կորեայում մարկիզ Իտտօի եղբունական մահը նախադրուածացրեց մի քանի պատահարներ ձեռնարկելուց... Դէպի Ճապոնիայ անշուշտ օր-օրի վրայաւելի կորրէկտ վերաբերելու տենչանքները կիրականանան, եթէ յիշուի կամք կայ աւելի քան հինգհարիւր միլիոն ր. սիրիւնան ճանապարհի համար յատկացւած գումարը նպատակին ծառայեցնելու:

Ձը նայած անգլիական ներքին, դուքսերի, լորդերի պալատի ոչընչացման առիթով, երկպառակութիւններին, այնուամենայնիւ ժողովուրդը յուսախաբ չէ լինում, և հաւատալով որ արտաքուստ ինքն այժմս այնքան էլ հզօր չէ, արտաքին թըշնամուն դիմադրելու համար, զոհաբերում է առայժմս անհատական իր ազատութիւնն ու շահերը:

Երանի այն ազգին, որի զաւակները քաղցն ու չքաւորութիւնը ինքնայոժար գերազատում են շարունակ կրել, միայն թէ իրանց ազգային արժանապատուութիւնը ու վարկը միշտ վեհ մնայ:

ՋՐՀԵՂԵՂԸ ՊԱՐԻՋՈՒՄ

Նոր տարին բացւեց ազնւորով: Եւրոպայի շատ տեղերում ձիւնաբեր բուք ու բորաններ էին գեկտեմբերին և այս յունւարի սկզբներին:

Ծովերի վրայ եղել են մեծ փոթորիկներ, խորասուզել են ծովերում նաւեր, կտրել են հեռագրական և պօստային հաղորդակցութիւններ: Ամենազգալի փաւը այս փոթորիկներից Ֆրանսիան կրեց: Պարիզը լողում էր մի քանի օր ջրի մէջ: Հեղեղը տարածւած էր մանաւանդ Օրլէանի գծի ուղղութեամբ: Louvre թանգարանի, Opera-ի, Au Printemps նշանաւոր վիթխարի վաճառանոցի, Palais Bourbon (պատգամաւորների պալատը), Notre Dame-ի ներքին յարկերը լցւել էին ջրով, Սէնայից ջուրը բարձրացել էր և հեղեղել կամուրջները՝ Pont de Sully, Pont des Arts, Pont de la Concorde, երկաթուղու կայարաններ՝ Gare d'Orleans, Gare St Lazare, Համաձայնութեան հրապարակը (Place de la Concorde), Place de l'Opera, էլիսեան դաշտերը, Avenue des Champs Elysees, նշանաւոր բուլւարները՝ B-d des Capucins, Poissoniere են, են: Շատ է փնտել մանաւանդ Պարիզի Սօլօյակը՝ Սէն-ժերմէնի թաղը:

Պատգամաւորներին պալատ էին տանում բուլւարներով, փոխանակ աւտոմարիներով, նաւակներով: Պարիզը յայտարարւած է պաշարողական դրութեան մէջ: Հոգեւորականութիւնը Պարիզի եպիսկոպոսի նախագահութեամբ եկեղեցիներում հնկումն է կատարում: Աշխարհի աւմեն պետութիւններից դրամական նպաստներ են հասցնում Պարիզում այս ջրհեղեղից ֆուսաւածներին: Մարգկային զոհերը, բնական է, բարեադպարք քիչ են, իսկ նիւթական փաւները շատ:

Այժմս Սէնան բաւական իջել է: Ընդհատւած էլէքտրաքարշները, հեռախօսները, էլէքտրական լուսավորութիւնը, գազային գործարանները, հեռագիրը, պօստը և քաղաքի այլև այլ գործօնները կարգի են բերւում:

Աղէս Թիֆլիսում

Յունւարի 5-ին, թաթախման երեկոյեան 5 1/2 օ. Թիֆլիսի էլէքտրաքարշի վագոնը Օլգինսկայա փողոցից դէպի Վերի կամուրջն իջնելիս զուրս եկաւ ուղիներից, խփեց երկաթի սիւնին և խորտակւելով փշուր-փշուր եղաւ: Վագոնը լիքն էր անցորդներով՝ 10 կին, 23 տղամարդ: Բոլորեքեանք էլ ծանր վէրքեր ստացան, որոնցից երկուսը մեռան միջին հիւանդանոց հասնելը, մի քանիսն են օրերով տանջւելուց յետոյ, մեռան:

Պատճառներից մէկը ուղիների վրայ բաւականաչափ աւազ չածելն է, որ

իրեւ թէ անձրւի պատճառով անհետացել է:

Ամլոյշ Թիֆլիսը Ջորջնէքի օրը սպի մէջ էր:

Մեղադրել միայն էլէքտրաքարշի վարչութեան անարդարութիւն է: Թիֆլիսը կառավարելու և պահպանելու համար ընտրւած քաղաքային խորհուրդն է իսկական յանցաւորը: Սա միայն ճառել գիտէ, իսկ պաշտպանել քաղաքը և նրա բնակիչները, այդ իր պարտաւորութիւնը չէ համարում:

Թիֆլիսը շարունակ դրամական տուգանքների էր ենթարկւում էլէքտրաքարշի ընկ. և կարծէք թէ լուեւեայն ուրախ էր, երբ կողմնակի տուրքերով լցնում էր իր դատարկ կապը:

ՄԱՏԵՆԱԽՈՍՏԱԿԱՆ

Լեւոն Մանուկեան. «Ռուսական գրականութեան պատմութիւն», պրակ I, 1909, Ալէքսանդրապոլ, գինն է 40 կոպ.

Ներկայ աշխատութիւնը մի անաչառ, լուրջ և խելացի ուսումնասիրութիւն է, որի պակասը վաղուց զգացւում էր մեր մէջ:

Այս աշխատութիւնը մի սուղադիրք է, որը լոյս է տեսնում պրակներով: Առայժմ լոյս է տեսել I պրակը: Այստեղ գրականութեան պատմութիւնը սկսւում է XIX դարից, Նախապատրաստական շրջանում խօսւում է հայերի դրութեան մասին XIX դարի սկզբում: Ապա նկարագրւում են քաղաքական այն նպաստաւոր պայմանները, որոնց շնորհիւ սկսւում է մեղանում աշխարհիկ գրականութիւնը: Յարուածութիւն Աշխարհաբանով: Այստեղ հայերից յետոյ խօսւում է Թադիագեանի, նրա կեանքի և գրական վաստակների մասին, որից յետոյ գալիս է Սաչատուր Արուսեանը: Տալով «Վէրք Հայաստանի» վէպի մանրամասն և գեղեցիկ քննութիւնը, Լեւոն Մանուկեան կանգ է առնում գրական նոր երևոյթների և վերածնութեան նախօրեակի վրայ: Այս աշխատութեան II պրակը տպագրւում է և շուտով լոյս կը տեսնի: I պրակը արդէն ընդունւած է, իբրեւ ձեռնարկ, Ալէքսանդրապոլի առևտրական դպրոցում և իրական գիմնազիայում:

ՀԱՅԻ ԿՏՈՐ ՁԵՅԹՈՒՆՅՈՒՆ, գրական ժողովածու, խմբ. Գր. Չախուրչեանի ի նպաստ սովետական լեզվաբանների, Ն.Նախիջևան, 1906 եր., գինը 2 ր., ընտիր թուղթ և մաքուր տպագրութիւն:

Իր այս ժողովածուով օգնութեան կոչ է անում հային, որը ծնւած է կարծես մինչև Գողգոթա բարձրանալու, խաչելու և մոռացւելու համար, որպէս զի վիշապ, անկերջ վիշտն ու տանջանքը վերստին բարձրանայ Գողգոթա, վերստին խաչի և այսպէս շարունակ: Եւ հայի այս ճակատագիրը ջնջելու միակ միջոցը շատ ճիշտ ամփոփւում է իր «Դժնջ անննք» վերջաբանի մէջ յունական առածով—«Ուր արլորներ շատ են, այնտեղ երբեք չի լուսանում...»: Եւ որպէս զի հայի